

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ ТА РЕГІОНАЛІСТИКИ

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

Водні природно-антропогенні системи

Вид дисципліни (за компонентом ОП): вибіркова

Освітньо-професійна програма: Гідрологія

Спеціальність: 103 «Науки про Землю»

Галузь знань: 10 «Природничі науки»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою: географічний

Мова навчання: українська

Розробники: Паланичко Ольга Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України та регіоналістики

Профайл викладача:

[http://www.geoukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[1594\]\[caf_pers_id\]=2099&commands\[1594\]=item](http://www.geoukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[1594][caf_pers_id]=2099&commands[1594]=item)

Контактний тел. (050) 207-04-24; (097) 805-65-17

E-mail: o.palanychko@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=3574>.

Консультації Онлайн-консультації: понеділок з 13 до 14 год

Очні консультації: четвер з 14.40 год до 16 год

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни). Вивчення основних аспектів господарського впливу на природні водні об'єкти – річки, озера, моря, океани є особливо важливим завданням в наш час. Дослідження впливу перетворених водних об'єктів на формування річкового стоку та стоку наносів, формування знань про основні антропогенні чинники руслоформування та переформування берегової лінії озер, оцінка зміни якості води під впливом діяльності людини – це основа теоретичних знань.

2. Мета навчальної дисципліни: отримання знань про сутність екологічних процесів, пов'язаних з господарським використанням водойм різного типу, від яких в значній мірі залежить стійке співіснування, розвиток біосфери і людського суспільства, що забезпечують збереження життя на Землі, особливості формування водних природно-антропогенних систем. Знання екологічних законів, усвідомлення того, що їхнє дотримання і вдале використання необхідне для виживання людства.

3. Пререквізити. Дисципліна «Водні природно-антропогенні системи» знаходиться у взаємозв'язку з такими дисциплінами навчального плану як «Басейнові системи та управління ними», «Руслознавство і динаміка руслових потоків», «Гідроекологія та збалансоване використання водних ресурсів» та ін

4. Результати навчання

У процесі вивчення курсу студент повинен набути таких **програмних результатів навчання:**

Аналізувати особливості природних та антропогенних систем і об'єктів геосфер Землі - ПРН 1.

Вміти спілкуватися з фахівцями та експертами різного рівня інших галузей знань, у тому числі в міжнародному контексті, в глобальному інформаційному середовищі - ПРН 3.

Вміти здійснювати екологічну оцінку, аудит, ліцензування, сертифікацію використання природних ресурсів, прогнозувати розвиток екологічних, технологічних, економічних та соціальних наслідків на окремих об'єктах природокористування. - ПРН 6

Знати сучасні методи дослідження Землі та її геосфер і вміти їх застосовувати у виробничій та науково-дослідницькій діяльності.- ПРН 7

Уміння вирішувати практичні задачі наук про Землю (за спеціалізацією) з використанням теорій, принципів та методів різних спеціальностей з галузі природничих наук. - ПРН 10.

Використовувати сучасні методи моделювання та обробки геоінформації при проведенні інноваційної діяльності. - ПРН 11.

Оцінювати еколого-економічний вплив на довкілля при впровадженні інженерних заходів та проектувати природоохоронні заходи. - ПРН 13.

Застосовувати знання правових основ інтегрованого управління водними ресурсами і, зокрема, міжнародних угод, імплементації положень Водної Рамкової Директиви Європейського Союзу. - ПРН 15.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальних:

ЗК 04. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Фахових:

ФК 04. Володіння сучасними методами досліджень, які використовуються у виробничих та науково-дослідницьких організаціях при вивченні Землі, її геосфер та їхніх компонентів.

ФК 06. Уміння застосовувати наукові знання і практично втілювати їх для розробки та впровадження механізмів геопланування, територіального планування, проведення моніторингу розвитку регіонів, складання стратегічних планів і програм.

ФК 07. Знання основних сучасних положень гідрологічної науки, фундаментальних наук стосовно розвитку землі, земних вод, земної еволюції і застосовувати їх для формування світоглядної позиції і позиції в управлінні водними ресурсами.

ФК 08. Уміння виявляти та аналізувати основні антропогенні впливи на водні об'єкти, відповідні ландшафти, басейни річок, оцінювати гідроекологічний стан об'єктів, вирішувати питання гідроекобезпеки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- ✓ теоретичні засади гідрології та екології водойм і основні гідрологічні і гідроекологічні поняття, терміни та одиниці виміру;
- ✓ основні закономірності впливу різних абіотичних, біотичних і антропогенних чинників на водні екосистеми і гідробіонтів, що їх населяють;
- ✓ знати основні антропогенні загрози біорізноманіттю і екологічному стану водойм і водотоків України та можливі шляхи їх мінімізації;
- ✓ загальні закономірності формування потоків енергії і біологічної продуктивності водних екосистем.
- ✓ про зв'язок між елементами гідросфери,
- ✓ ролі гідрологічної складової в розвитку екосистеми планети.

вміти:

- ✓ використовувати системний підхід до оцінки сучасного стану, охорони, збереження та відновлення біорізноманіття та природного стану водних екосистем;
- ✓ застосовувати на практиці методи дослідження біорізноманіття водних екосистем, зокрема методи відбору проб гідробіонтів різних трофічних рівнів і екологічних груп, камерального опрацювання матеріалів натурних досліджень, їх аналізу, узагальнення та інтерпретації;
- ✓ оцінювати якість води та екологічний стан водойм і водотоків за гідроекологічними показниками.
- ✓ оцінювати масштаби впливу тих чи інших чинників на окремі складові акваекосистем

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекцій	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	2	6,0	180	30	30			120		Залік

5.2. Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	усього	у тому числі					с.р.
		л	п	лаб	інд		
1	2	3	4	5	6		7
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Особливості формування природно-антропогенних водних систем						
Тема 1. Вступ. Поняття про природно-антропогенні водні системи	16	2	2				12
Тема 2. Основні чинники господарської діяльності та методичні основи оцінки впливу їх на річковий стік	16	2	2				12
Тема 3. Особливості формування водних	16	2	2				12

природно-антропогенних систем						
Тема 4. Антропогенне забруднення водних екосистем	16	2	2			12
Тема 5. Оцінка сучасного стану водних природно-антропогенних систем	16	2	2			12
Разом за ЗМ1	80	10	10			60
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Антропогенне навантаження на гідрологічний об'єкт					
Тема 6. Формування річкових природно-антропогенних систем	20	4	4			12
Тема 7. Антропогенне навантаження на басейн річки. Якісна та кількісна його оцінка.	20	4	4			12
Тема 8. Результати оцінки антропогенного навантаження на басейни малих річок.	20	4	4			12
Тема 9. Оздоровчі водоохоронні заходи.	20	4	4			12
Тема 10. Сучасний стан річок України та його оцінка	20	4	4			12
Разом за ЗМ 2	100	20	20			60
Усього годин	180	30	30			120

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Гідросфера, її ресурси, екологічна зональність, функціонування та використання	12
2.	Антропогенне забруднення водних екосистем	12
3.	Оптимізація гідроекологічних систем	12
4.	Вплив об'єктів теплової та атомної енергетики на природні води	12
5.	Забруднення та виснаження підземних мінеральних вод.	12
6.	Еколого-гідрологічні аспекти водосховищ	12
7.	Формування русло-заплавних комплексів в умовах антропогенних перетворень	12
8.	Гідротехнічне будівництво та інженерні споруди, їх вплив на формування сучасних природно-антропогенних систем	12
9.	Фактори господарської діяльності і методичні основи оцінки впливу їх на річковий стік	12
10.	Антропогенний вплив на руслові процеси	12
	Всього годин	120

6. Система контролю та оцінювання

Засоби оцінювання

Засоби оцінювання та демонстрування результатів навчання під час вивчення курсу виступають:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- дослідницько-творчі проекти;
- есе;
- розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних занять, самостійної роботи у формі усного та письмового (термінологічний диктант, тестування, есе, творча робота, практична робота) опитування аудиторії. Метою поточного контролю є перевірка рівня засвоєних знань та підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Підсумковий контроль здійснюється наприкінці семестру у формі заліку з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)										Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	40	100
4	4	4	4	4	8	8	8	8	8		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка (бали)	Оцінка за національною шкалою
A (90-100)	зараховано
B (80-89)	
C (70-79)	
D (60-69)	
E (50-59)	
FX (35-49)	незараховано (з можливістю повторного складання)
F (1-34)	незараховано (з обов'язковим повторним курсом)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка: національна та ECTS	Критерії оцінювання
90-100	Зараховано А	Студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
80-89	Зараховано В	Студент повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

70-79	Зараховано С	Студенту розкрив теоретичні питання, програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.
60-69	Зараховано D	Студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння матеріалу.
50-59	Зараховано E	Студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі.
35-49	Незараховано FX (з можливістю повторного складання)	Студенту не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.
0-34	Незараховано F (з обов'язковим повторним курсом)	Студенту, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

7. Рекомендована література

1. Білявський Г.О. Фурдуй Р.С. Костіков І.Ю. Основи екології <http://pmd.edukit.lviv.ua/Files/downloads/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf>
2. Бояринцев Є.Л. Антропогенна гідрологія. «Гідрологія міських територій»: конспект лекцій. ОДЕКУ, Одеса, 2015.
3. Бояринцев Є.Л., Гопченко Є.Д. Антропогенна гідрологія. Оцінка впливу господарської діяльності на стік середніх та великих річок та поновлення його характеристик: методичні вказівки. ОДЕКУ, Одеса, 2011, 53 с.
4. Гідроекологічне обґрунтування безпечного та збалансованого розвитку річкових природно-антропогенних систем Передкарпаття : монографія. / за ред. Юценка Ю.С.. Чернівці. 2017. 472 с.
5. Екологічні основи управління водними ресурсами : навч. посіб. / А.І. Томільцева, А.В. Яцик, В.Б. Мокін та ін. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 200 с. (Бібліотека екологічних знань)
6. Киндюк Б.В. Коливання водності малих річок Українських Карпат. *Український географічний журнал*. 2004. №2. С.33-37.
7. Книш Мирослава, Котик Любова Глобальні проблеми людства (посібник). URL : https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_2015.pdf
8. Методичні рекомендації щодо визначення основних антропогенних навантажень та їхніх впливів на стан поверхневих вод. URL : <https://www.davr.gov.ua/fls18/mvod1.pdf>.
9. Паланичко О.В. Аналіз антропогенного впливу на русла та заплави річок Передкарпаття. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту*. Вип. 459: Географія. Чернівці: Рута, 2009. С.70-72.
10. Паланичко О.В. Аналіз геоекологічних проблем в басейнах річок Передкарпаття *Географічна освіта і національна самосвідомість: актуальні проблеми їх формування: Збірник статей Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених 31 березня 2011 року*. Донецьк: ДІСО, 2011 р. С. 221-222
11. Паланичко О.В. Аналіз інтенсивності деформацій русла р.Стрий в межах Передкарпаття. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» (20-23 березня 2008 року)*. Вип. 6.: Ч.1. / За заг. ред. проф. О.К.Закусила. Київ: Обрії, 2008. С.100–101.

12. Паланичко О.В. Антропогенні зміни ландшафтів річкових долин в межах Передкарпаття *Українська історична географія та історія географії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції (7-10 жовтня)*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С.149.
13. Паланичко О.В. Екологічна оцінка гідрологічного режиму малих річок. *Матеріали студентської наукової конференції (Чернівці, 14-15 травня 2003 року)*. Книга 1. Природничі науки. Чернівці: Рута, 2003. С. 177-178.
14. Паланичко О.В. Закономірності розвитку крупноалювіальних русел річок (на прикладах Передкарпаття). *Проблеми гідрології, гідрохімії, гідроекології : Мат. 6-ої Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю (Дніпропетровськ, 20-22 травня 2014 р.)*. Дніпропетровськ: ТОВ «Акцент ПП», 2014. С.236 – 239.
15. Паланичко О.В. Зміни умов та закономірностей руслоформування річок Передкарпаття внаслідок антропогенного впливу. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Карпатська конференція з проблем охорони довкілля» (15-18 травня 2011 р.)*. Мукачеве –Ужгород, 2011. С. 171-172
16. Паланичко О.В. Кирилюк А.О., Барладин О.В. Оцінка сучасного екологічного стану русло-заплавних комплексів основних річок Передкарпаття. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку наук і освіти в умовах глобалізації» (26-27 вересня 2015 року)* с.18-23
17. Паланичко О.В. Основні гідроекологічні проблеми в басейнах річок Передкарпаття *Матеріали четвертої Міжнародної науково-практичної конференції «Наука: теорія і практика – 2007»(16-31серпня 2007 року)*. Т.5. Перемишль: Наука і освіта, 2007. С. 66-68.
18. Паланичко О.В. Особливості впливу антропогенних чинників на процеси руслоформування річок Передкарпаття. *Еволюція та антропогенізація ландшафтів передгірських і гірських територій: Матеріали міжнар. наук. конф., (31 трав. – 2 черв. 2012 р.)*. Чернівці : Букрек, 2012. С. 78-79.
19. Паланичко О.В. Руслові процеси, їх вплив на екологічний стан та функціонування річок Передкарпаття (в межах України). *Нові технології в геодезії, землевпорядкуванні та природокористуванні. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-27 жовтня 2012 року)*. Ужгород, 2012. С.112 – 115.
20. Паланичко О.В. Трансформація русел річок Передкарпаття в умовах антропогенного навантаження. *Матеріали X Всеукраїнської наукової конференції студентів, магістрантів і аспірантів*. Одеса: ОДЕКУ, 2008. 350 с.
21. Паланичко О.В. Вплив процесів руслоформування на різні форми антропогенних ландшафтів в межах Передкарпаття. *Каркасні (селитебні і дорожні) антропогенні ландшафти: теоретичні та прикладні аспекти : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Вінниця, 24-25 квітня 2019 р. / відп. ред. Г.І. Денисик*. Вінниця, 2019. С. 79-83.
22. Паланичко О.В., Білоус К.В. Аналіз гідроекологічної ситуації в басейні річки Ворона *Збірник наукових праць (за матеріалами IV Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю для молодих учених «Актуальні проблеми дослідження довкілля», 19-21 травня 2011 р.)* Суми, 2011. С. 387-389.
23. Паланичко О.В., Кирилюк А.О. Основні геоекологічні проблеми в басейнах річок Передкарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія. Географія. Землеустрій. Природокористування. Вип.1. Ужгород : Ужгородський національний університет , 2013. С.102 – 106.
24. Паланичко О.В., Кирилюк А.О. Особливості збалансованого розвитку річкових природно-антропогенних систем Передкарпаття. *Міжнародна науково-практична конференція «Екологічні засади збалансованого регіонального розвитку»*. Івано-Франківськ, Україна (10 - 11 травня 2016 року)
25. Паланичко О.В., Петруняк К.В. Гідроекологічна оцінка русло-заплавного комплексу річки Ворона. *Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-*

річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.). Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. С.123-125.

26. Паланичко О.В., Ющенко Ю.С. Аналіз стану річкових природно-антропогенних систем Передкарпаття (в межах України) в результаті дії паводків. *Геополітика і екогеодинаміка регіонів*. Сімферополь : КНЦ, 2014. Том 10. Вип. 1. С. 788 – 794.

27. Шестопапов В.І., Лялько В.В., Гудзенко В.М. Підземні води як стратегічний ресурс. *Вісник Національної академії наук України*. 2005. №5. С. 32-39.

28. Ющенко Ю. С. та ін. Молодий ландшафт річки Прут: минуле і сучасність (на теренах Чернівецької області) : монографія / . ; за ред. Ю. С. Ющенка, Чернівці. 2019.

29. Ющенко Ю.С. Геогідроморфологічні закономірності розвитку русел. Чернівці: Рута, 2005. 320 с.

30. Ющенко Ю.С. Гринь Г.І. та ін. Загальна гідрологія: Навчальний посібник. Чернівці: Зелена Буковина. 2005. 368 с.

31. Ющенко Ю.С. Загальна гідрологія : підручник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 591 с.

32. Яцик А.В.. Водогосподарська екологія. Київ. «Генеза». 2004.

33. Palanychko O. Geoecological problems of natural-anthropogenic systems of the Peredkarpattia rivers (within the limits of Ukraine): floods effect analysis *Folia Oecologica* 10. Preshov (Slovak Rep.): Preshovskuy University, 2013 Вип. LVII. P 20-30.

34. Palanychko O. Natural-anthropogenic systems of the Peredkarpattia rivers (within the limits of Ukraine): floods effect analysis *The 4th International Conference "To Protect our Global Environment for Future Generations" (20-22 November 2013)* Budapest, 2013. С.29.

35. Palanychko O. Riverbed Formation Regularities in Peredkarpattia Rivers (within the Territory of Ukraine) 3RD ICEEE International Scientific Conference on Environmental Engineering (20-23 November, 2012), Budapest, Hungary p. 198-207 (ISBN: 978-615-5018-50-3 PDF).

7.2. Додаткова

1. Водна Рамкова Директива ЄС URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text.

2. Водний Кодекс України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Порядок здійснення державного моніторингу вод. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2018-%D0%BF#Text>.

4. Про затвердження порядку розроблення плану управління річковим басейном. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF#Text>.

5. Ющенко Ю.С. Настюк М.Г. та ін. Руслознавчо-геоекологічне обґрунтування розвитку моніторингу річок. *Еволюція та антропогенізація ландшафтів передгірських і гірських територій*: Матеріали між нар.наук.конф., (31 трав. – 2 черв. 2012 р.). Чернівці : Букрек, 2012. С. 130-131.

6. Ющенко Ю.С. Паланичко О.В. Вплив катастрофічного паводку 2008 року на русла річок Передкарпаття. *Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія*. Київ.: Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. Т.17. С. 40-55.

7. Ющенко Ю.С. Паланичко О.В., Кирилюк А.О. Аналіз основних чинників руслоформування на прикладі верхньої частини течії р.Прут. *Ученые записки Таврического национального университета имени В.И.Вернадского*. Серия: География. 2011. Т.24 (63). №2, ч.3. С.79-84.

8. Інформаційні ресурси

Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Бібліотеки, інтернет, електронні книги.